

Hemslöjden

Remissyttrande

Konstnär – oavsett villkor

ID-nummer: SOU 2018:23

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund

Åse Berglund

Verksamhetschef

Remissyttrande:

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund

Åsögatan 122, 116 24 Stockholm

www.hemslöjden.org • info@hemslöjden.org

08-54 54 94 50 • Org.nr: 81 64 00-2126

SOU 2018:23 Konstnär - oavsett villkor

Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund, här kallat Riksförbundet, har beretts möjlighet att avge yttrande kring betänkandet. Riksförbundet har valt att yttra sig kring förslag som berör bild och formkonst, slöjd, konsthantverk och design samt ansvarsområden kring statlig, regional och kommunal verksamhet som berör Riksförbundets verksamhet.

2.1 I Kommittédirektivet 2016:93 anges att utredningen avser att belysa och beskriva en uppdaterad lägesbild avseende hur man förbättrar möjligheterna att verka som konstnär i hela landet inom **samtliga konstområden och hur befintliga statliga insatser för konstnärer bidrar till att uppnå de kulturpolitiska målen.**

Riksförbundet delar många av utredningens analyser och bedömningar och vill i remissen särskilt beskriva effekterna av tidigare kulturpolitik och nya förslag i perspektivet Slöjd-konsthantverk-design. Vår bild är att detta område inte fått/får tillräcklig belysning och uppmärksamhet. Snäva begreppsbeskrivningar och "daterade bilder" av formområdet begränsar utvecklingen av verksamheten, utövande konstskapare, samhällsförändringarna och det konstnärliga innehållet i formkonsten som idag är kreativt aktuellt, hållbart och gränsöverskridande. Det krävs en adekvat uppdatering av området och dess utövare i Sverige som ännu 2018 beskrivs i en ålderdomlig kontext som konserverar och isolerar form och designkonstens utveckling från den övriga "konstnärsfamiljen". Vi vill i fortsättningen av remissen beskriva slöjden i ett större familjeperspektiv som beskriver slöjd-konsthantverk-design under begreppet **formkonst**.

Vi hoppas och förväntar oss att den nya föreslagna konstnärspolitiken kan reformera dessa bilder av form och designfältet och stärka konstnärernas/utövarnas möjligheter att verka i hela landet.

Effekterna av samverkansmodellen ger också skäl till reflektioner kring betydelser och resultat av tidigare insatser och specifika synpunkter på nya förslag till förordningen.

3.1 Samhällsutvecklingen/förändringar/Kulturpolitiken

Statens motiv för finansiering

Det finns långa empiriska erfarenheter av staten som markör av kulturens betydelse och ett stort antal politiska motiv för ett statligt engagemang i det vidgade konstområdet.

Den symbios som präglar relationen mellan konsten och samhället bygger på konstens förmåga att gestalta kreativitet, inspiration och egenvärde till de samhällsliga funktionerna. Egenskaper som gör relationen värdefull ur ett samhällsperspektiv och ett ömsesidigt beroende mellan samhället och konstnärerna.

Enligt direktiven ska utredningen föreslå förändringar i systemen som kan förbättra konstnärernas nyckelroll i kulturlivet och möjligheter att vara yrkesverksamma utifrån sin egen konstnärliga roll och kompetens. Översynen borde alltså förändra föråldrade bilder och attityder inom konstens olika fält.

1.2 Den statliga kulturpolitikens roll i samverkansmodellen, sid 410-417.

"ARS LONGA VITA BREVIS" är Hippokrates tes från 400-talet f.kr. "Livet är kort och konsten är lång". **9.5.3** Meningen med en långsiktig statlig kulturpolitik är att inte låta kortsiktiga eller tillfälliga lokala eller regionala tendenser få genomslag i den gemensamma kulturpolitiken. I en tid som ofta präglas av kortsiktighet och säsongstänkande kan kulturen inte utvecklas eftersom den fodrar en annan kontinuitet. Om den nationella kulturpolitiken förlorar sin legitimitet, kan det bli svårt för lokala och regionala verksamheter och institutioner att få gehör för nya långsiktiga insatser. Opportunism och populism kan orsaka att det som tagit lång tid att bygga upp i kulturpolitiken raseras av tillfälliga ekonomiska eller ideologiska skäl. Om kulturpolitiken nationellt blir otydlig riskeras tilliten till dess demokratiska värden att gå förlorad.

Bibliotekslagen var tänkt att säkra bibliotekens verksamhet och den statliga kulturpolitiken är en viktig del, och många gånger en garant, för att säkra övriga kulturområdets fortsatta utveckling inom en gemensam nationell kulturpolitik.

Den av utredningen föreslagna "Tillitsmodellen" kan innebära att statens ansvar och inflytande succesivt försvinner. Förslagen i denna del kan inte ses som enbart en administrativ förändring om att "detaljeringsgraden i regeringens styrning genom de årliga regleringsbrevens ska minska". Förslaget innebär en grundläggande förändring av de grundläggande kulturpolitiska besluten som fattas i Riksdagen (i bred politisk samstämmighet) och samspelet med landsting/regioner och kommuner.

Dessa beslut om grunderna och samspelet för en nationell kulturpolitik bygger på samspelet mellan staten, landsting/regioner och kommuner. Där förutsätts varje part vara tydlig med sina mål och inriktning för sin medverkan och finansiering av denna gemensamma nationella kulturpolitik. Att i grunden ändra denna rollfördelning och samverkan för den nationella kulturpolitiken har inte analyserats i betänkandet och förbigåtts i betänkandets konsekvensbeskrivning. I regeringens direktiv för utredningen finns heller inte heller något uppdrag om att lägga förslag som i grunden ändrar de grundläggande principerna för den nuvarande gemensamma nationella kulturpolitiken eller för den statliga kulturpolitikens roll i denna samverkan.

Fördelarna med att definiera ett antal kulturområden (7 st kulturkategorier) i samverkansmodellen där stat, region och kommun delar ansvar, är att säsongskultur, ett ensidigt lokalt godtycke eller tillfälliga politiska krafter hindras från att avveckla eller omprioritera den demokratiska kulturens utveckling i samhället. Den statliga kulturpolitikens traditioner och ambitioner är fortsatt viktiga incitament för övriga aktörers ansvar.

På frågeställningen om samverkansmodellen faktiskt inneburit någon påverkan på konstnärernas förutsättningar att verka som aktivt utövande konstnärer måste tyvärr svaret däremot bli nej. Modellen har hittills varit konserverande för hur kulturområdets finansiering och verksamhet organiserats generellt och den tidigare kopplingen till den traditionella institutionskulturen har snarast förstärkts. Samverkansmodellen har inte omfattat konstnärspolitiken i någon djupare analys. Kvalitetsdiskussionen kring konstnärer och konstskapares roll och möjligheter att verka professionellt har varit obekvämt för beslutsfattare och sällan lett till strategiska beslut i regionerna.

Hemslöjden

Den positiva effekten av samverkansmodellen är dock att det finns ett större regionalt intresse bland politiker och tjänstemän kring kulturfrågorna. Men med makt följer också ansvaret att utveckla modellen.

Ansvaret vilar på samtliga tre nivåer; stat, region och lokal nivå. För att det ska samspela på ett utvecklande sätt krävs förståelse för att samspelet kräver att den statliga, regionala och lokala nivån är varandras komplement vad gäller kompetens och mandat. Den statliga kulturpolitiken kräver kompetens, tydlighet och mandat som bidrar till samverkan mellan regioner och mellan ansvariga på den lokala nivån. Meningen med en statlig kulturpolitik är i detta avseende att stärka betydelsen av långsiktighet och uthållighet som bl a stödjer konstnärernas roll i den kulturella utvecklingen.

9.7.2 Slöjd, konsthantverk och formgivning blir med en reformerad

analys i samverkansmodellen en viktig del av den professionella bild- och formkonsten och berör och påverkar en lång rad samhällsområden som; Hälso-sjukvård, social omsorg, integration, arbetsmarknad, utbildning, forskning, samhällsplanering, bostads-fastighetsbyggnation, regional tillväxt, natur och miljöfrågor, infrastruktur, näringsliv, kulturarv och platsutveckling.

Det krävs en förändrad attityd och kompetens från nationell nivå som likställer formkonsten med övriga delar av konstfältet. Inte som ett andra rangens konstområde, med förenklad innehållsbeskrivning och inriktning. Den är en gestaltande konstart med konstnärlig aura och verkshöjd. Den gamla/nuvarande synen på konsthantverk och formgivning är kraftigt daterad och måste förändras i grunden.

3.9 - 4.9 Konstnärerna i samhället

Utgångsläge 2018: Konstnärernas situation har under lång tid belysts genom olika utredningar för att få relevanta underlag till den statliga konstnärspolitiken. Detta med utgångsläge i tanken om konstens omistliga roll i den kulturella utvecklingen och samhällets planering. Konstnärernas sociala bakgrund, utbildning, ekonomi, förutsättningar för yrkesverksamhet, rekrytering, kommersiella förutsättningar och samhällets insatser lokalt, regionalt, nationellt och i relation till internationella jämförelser har kartlagts under lång tid. Behovet av en samlad insats för att förbättra villkoren för landets ca.30 000 konstutövare/konstnärer har succesivt börjat resultera i olika förbättringar av kulturpolitiken.

En stor del av dessa konstutövare är idag verksamma inom formkonsten (slöjd och konsthantverk och design) som också är Riksförbundets uppdragsområde.

En ökad förståelse för konstnärernas roll och betydelse för kulturlivet som faktiska skapare av det nutida svenska kulturarvet resulterar i att ett länge missgynnat kulturområde blir sakligt belyst och i förlängningen får förbättrade villkor. Slöjden, Bild- och formkonsten förstärker konstens roll och förtjänar att ses i en gemensam symbios i samhällets kultursyn och utvecklingsperspektiv.

Svenska hemslöjdsföreningars riksförbunds betydelse för Sveriges slöjdare, konsthantverkare och formgivare.

Riksförbundet och Hemslöjdsföreningarna (14 000 medlemmar) är en viktig nationell kontaktyta och samlingspunkt för konstlivet ute i landet, med omfattande upparbetad relation till medborgare och konstskapare.

Hur definieras slöjdens och formkonstens och dess konstnärliga utövares fortsatta roll i betänkandet? Riksförbundet vill gärna beskriva formkonstens kreativa roll i ett större perspektiv än tidigare definitioner som fokuserat på kulturarv, tekniker och hantverk. Begreppet slöjd har i en förenklad formulering fastnat mellan kooperativ-civilsamhälle-kulturarv-kreativa näringar. Det är inte en tillräckligt bra analys av området och dess konstnärliga utövare. Bildkonstens och formkonstens konstutövare arbetar sedan länge gränsöverskridande i olika självvalda tekniker och konstnärliga former beroende på vad de avser att gestalta. Gamla skillnader mellan olika konstnärliga uttrycksformer och skrån har snart förlorat all sin tidigare betydelse.

Betänkandet betonar dialog med professionella konstskaparna som kärnan i samverkansmodellen. Västra Götalandsregionen och Region Skåne är exempel på de fåtal regioner i landet som faktiskt utvecklats i en sådan riktning. Övriga regioner har långt kvar innan man kan göra ett blygsamt anspråk på att ha utvecklat ett sådant synsätt.

40-50 % av konstområdets entreprenörer och utövare nationellt är på olika sätt kopplade till professionellt konsthantverk/formgivning. Empiriskt har det synliggjorts i en rad gränsöverskridande svenska varumärken internationellt, nationellt, regionalt och lokalt, inom offentlig gestaltning, metall, glas, porslin, keramik och textilkonst. Sveriges internationellt mest kända varumärke under lång tid var formgivningen och produktionen av svenskt konstglas.

Förändringsfrågorna idag

Riksförbundet instämmer i hur Betänkandet beskriver mobiliseringen av en ny konstnärspolitik och ett nytänkande kring en rad eftersatta konstområden och förslag till förändringar inför den framtida utvecklingen.

9.5.1 - 9.5.2 Etableringen av konstnärer som idag koncentreras till större städer, 75-80 % av utövarna, bidrar till en demografi där omland och landsbygd succesivt förlorar verksamheter, service, kraft och kompetens. Ändå borde övriga delar av landet kunna erbjuda lika bra eller bättre förutsättningar för konstnärlig utveckling. Genom samverkansmodellens möjligheter till insatser och förändring av konstskapares villkor och de kreativa näringarnas koppling till kulturen som etableringsfaktor och besöksnäring, kan hela landet göras attraktivt för att etablera fler konstnärer/entreprenörer och medborgare. Nya beslut och generella insatser krävs nu för att förändra den negativa utvecklingen.

Vi instämmer i Betänkandets synpunkter kring behoven av adekvata konstnärliga utbildningar från förberedande sådana till högskola. Särskilt viktigt blir kulturskolans insatser i att ge tidiga möjligheter till skolning av barn och ungas kulturintresse och konstnärliga förmåga.

Ett nytt led i den riktningen blir introduktionen av produktionshus för ungdomar med kompetens och kvalitet som ledord för verksamheten.

Hemslöjden

Reformering av socialförsäkringssystemets regler, pensioner, skattesystem, bidragsformer, ersättningar och stipendier påverkar konstnärernas möjligheter i positiv riktning. Rekommendationer kring offentlig gestaltning (%-regel) och upphandlingsregler inom konstområdet är också viktiga förutsättningar i betänkandet.

Riksförbundet delar analysen i utredningen kring några särskilt viktiga framtida utvecklingsområden. Det gäller de nationella/regionala insatser som måste utvecklas kring den globala utvecklingen av internationella regler och lagstiftning som kommer att innebära stora förändringar för kulturområdet och konstnärerna. Positiva såväl som och negativa lagar och regler kommer att påverka konstnärernas arbetsförhållande och upphovsrättsliga möjligheter. Digitaliseringen blir tillsammans med upphovsrättsfrågorna av avgörande betydelse för förutsättningarna att verka i flera perspektiv lokalt, nationellt och globalt. Dessa insatser skulle säkerställa konstnärernas rättigheter till materiella och immateriella tillgångar. Sveriges nationella mobilisering kring dessa frågor blir avgörande för om den fortsatta utvecklingen av konstområdet ska lyckas.

Sammanfattning

Inriktningen i utredningen bör ses som en början på en utvecklad nationell konstpolitik som landet delvis saknat. Om kulturen/konstområdet ska fortsätta att vara ett nationellt utvecklingsområde måste staten följa och ta fortsatt ansvar för detta. Besluten kring ett genomförande av betänkandet kräver erfarenhet och kompetens som i nuläget bara finns utvecklat nationellt. Därför måste den statliga styrningen garanteras även i fortsättningen.

Betänkandets förslag om "Tillitsmodellen" beskriver en "tillfällig" kulturpolitisk uppgivenhet och kanske också en lättsinnighet inför många av samhällets och politikens stora framtidsutmaningar. Effekterna av en svagare och otydligare statlig kulturpolitik kan snabbt få stora negativa konsekvenser för konstnärer, medborgare och samhällsutveckling.

Vi anser att de definierade verksamhetsområdena inom samverkansmodellen bibehålls. Om beslut tas att även konstnärspolitiken bör ingå i samverkansmodellen så bör nuvarande sju verksamhetsområden kompletteras med detta ytterligare verksamhetsområde.

//

Stockholm den 27 augusti 2018

Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund